

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДИТЯЧИХ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ТА ОЗДОРОВЧИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

Домище-Медяник А.М.

В статті розглядається методологія формування і встановлення стратегії розвитку дитячих санаторно-курортних і оздоровчих закладів в Україні. Автор розкриває проблему дитячого оздоровлення і необхідність розробки та забезпечення реалізації регіональної стратегії розвитку дитячого оздоровлення в Україні.

Ключові слова: розвиток дитячих санаторно-курортних і оздоровчих закладів, стратегії розвитку дитячого туризму, стратегічний план розвитку дитячого туризму в регіоні, концепція розвитку дитячих санаторно-курортних і оздоровчих закладів.

ВСТУП

У сучасній системі дитячого оздоровлення і туризму велика увага приділяється забезпеченню повноцінного та якісного оздоровлення й відпочинку дітей. Актуальною соціально-економічною проблемою сучасного українського суспільства є практична відсутність цілісної, чітко скоординованої, економічно ефективної та соціально орієнтованої стратегії розвитку дитячого оздоровлення. Довготривала недооцінка важливості комплексного і системного дослідження цієї наукової проблеми потребує вдосконалення методології стратегічного розвитку дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів. Практично відсутні концепції, які б зробили можливим реалістично розв'язати дану проблему.

Великий внесок у розробленні теоретичних та прикладних проблем формування і реалізації регіональної політики зробили відомі українські вчені – економісти: Долішній М.І., Мікловда В.П., Лендел М.А., В.Ф. Кифяк, В.Кравців.

Таким чином, мета роботи полягає у:

- дослідженні проблематики загального стану розвитку дитячого оздоровлення в Україні та регіоні, зокрема;
- удосконалення формулювання та трактування понятійно-термінологічного апарату з даної проблематики;
- розробці концепції розвитку дитячих санаторно-курортних закладів;
- впровадженні класифікації дитячих оздоровчих і санаторно-курортних закладів за різними ознаками.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Упродовж попередніх років діяльність дитячих оздоровчих і туристичних закладів науковці, медики і педагоги здебільшого розглядали і досліджували з погляду організації оздоровчого процесу. Дитяче оздоровлення і туризм розглядали у контексті вивчення рекреаційної сфери загалом і в окремий об'єкт дослідження не виокремлювали. На теперішньому етапі розвитку української та світової економічної науки все частіше йдеться про якісні складові людського капіталу, серед яких здоров'я дітей та молоді є головною складовою [1].

Сьогодні на державному рівні здоров'я дітей, як життєва цінність, перебуває в центрі уваги державної демографічної та соціальної політики. На фоні домінуючого значення здоров'я населення для забезпечення реалізації стратегії побудови соціальної держави, соціально-демографічної політики, гарантування національної безпеки тощо, проблеми дитячого оздоровлення залишилися поза увагою економістів, що вимагає розробки нових системних підходів до дослідження цієї проблематики. В українській літературі, а також і серед наукових праць зарубіжних вчених, практично відсутні роботи з питань дитячого оздоровлення. При цьому дитяче оздоровлення здебільшого розглядалося як складова рекреаційної сфери загалом і не виокремлювалося в окремий об'єкт дослідження [2].

Упродовж останніх років в Україні визначилася песимістична тенденція до погіршення стану здоров'я дітей. Влада виявилася до цього небайдужою і зробила поліпшення дитячого здоров'я однією з пріоритетних стратегій своєї політики. Однак, не все заплановане поки що вдається реалізувати, особливо, зважаючи на посткризові реалії. Уже підведення підсумків літньої (2010 року) загальнодержавної кампанії з оздоровлення та відпочинку дітей говорить про те, що в цій галузі є проблеми, які потребують негайного вирішення та рішучих кроків.

В першу чергу це стосується державного оздоровлення. Відповідно до Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2010

Домище-Медяник Алла Михайлівна, здобувач кафедри економіки, менеджменту та маркетингу ДВНЗ «УжНУ», ст. викладач кафедри менеджменту туризму та готельно-ресторанного бізнесу Ужгородського навчального центру Київською національного торгово-економічного університету. тел. 0506783959. Alla.Medyanyk@ukr.net

рік літнє оздоровлення і відпочинок дітей визначено одним з основних антикризових соціальних завдань влади. [3]. У ній зазначалося, що вкладаючи ресурси у збереження та відновлення здоров'я дітей, держава готує покоління активних громадян, забезпечує якість і зростання людського капіталу, зміцнює майбутні продуктивні сили. Проте, зараз, підбиваючи підсумки оздоровлення та відпочинку дітей у 2010 році, цифри статистики говорять дещо інше. Так, в Закарпатській області минулого року дитячим оздоровленням було охоплено більше половини школярів, загалом 77 512 дітей. В краї вдалося збільшити мережу оздоровчих закладів до 557. На відпочинок та дозвілля дітей було виділено понад 20 мільйонів гривень. В рейтинговому показнику за результатами оздоровчої кампанії-2010 Закарпатська область зайняла восьму сходинку в державі. Але це тільки 50% із числа бажаючих відпочити, також доволі незначний відсоток дітей мали змогу провести дозвілля на базі санаторно-оздоровчих закладів [4].

Невтішна ситуація і з мережею дитячих оздоровчих закладів. За роки незалежності Україна втратила величезний рекреаційний потенціал, що накопичився за радянських часів: починаючи з 1995 року кількість стаціонарних закладів зменшилася на 23%. Статистика показує, що з кожним роком таких закладів оздоровлення стає дедалі менше, при цьому, левову частку функціонуючих закладів (а це майже 91%) становлять пришкільні табори денного перебування, де в кращому разі влаштовують екскурсії та походи до лісу, а в гіршому – прогулянки в шкільному садку. В Україні закриття оздоровчих таборів за всі ці роки здійснювалося в основному за визначеними рейдерськими схемами, коли приватними структурами або особами здійснювалося захоплення дитячих баз відпочинку, таборів, що перебували в державній власності або на балансі зупинених заводів, фабрик, тобто великих підприємств. Таких схем – кілька. Одна з них – незаконне відчуження територій дитячих таборів через неналежне оформлення земельних ділянок, розташованих в рекреаційних зонах. Друга – коли табір умисно не ремонтується і не приймає дітей, після чого його просто закривають і перепрофілюють з метою відчуження майнових комплексів та вилучення земель. Не останню роль в цьому відіграють і місцеві чиновники [5].

Єдиним нововведенням в галузі можна вважати ініціативу нинішнього уряду щодо створення спеціального Державного реєстру, завдяки якому планується визначити чітку кількість дитячих оздоровчих закладів, де можна отримати комплекс лікувальних процедур, а також баз відпочинку.

Очевидним постає висновок про неефективне об'єднання зусиль органів державної влади всіх рівнів задля подолання негативних тенденцій у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, недосконалість організації оздоровчого процесу та забезпечення умов для реалізації прав дітей на повноцінне та якісне оздоровлення та відпочинок.

Тому актуальним сьогодні є вирішення цих питань на рівні регіонів. На сучасному етапі в Україні

активізувалася робота з формування регіональних стратегій. На даний час створені певні інституційні, правові, соціально-економічні, інфраструктурні передумови запровадження стратегічного управління розвитком дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні. Прийняття Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року та відповідних стратегій розвитку регіонів (Програма розвитку туризму і курортів в Закарпатській області на 2011-2015 роки, зокрема), дотримання умов Конституції України (254к/96-ВР), Сімейного кодексу України (2947-14), законів України "Про охорону дитинства" (2402-14), "Про позашкільну освіту" (1841-14), цього та інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів актуалізує проблему визначення оптимальних механізмів реалізації цілей та визначених туристичних пріоритетів розвитку дитячого туризму.

Під час ознайомлення із термінологічним апаратом з даної проблематики з'ясувалася майже повна відсутність визначення таких категорій як "розвиток дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів", "стратегії розвитку дитячого туризму", "стратегічний план розвитку дитячого туризму в регіоні", "концепція розвитку дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів".

У визначенні понять, поданих у нормативних актах, що регламентують діяльність вищезгаданих закладів, зустрічаються неузгодженості і недосконалість формулювання та трактування.

Акумулюючи трактування провідними вченими розвитку дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів, можна відзначити присутність у них в якості підґрунтя саме необхідності розробки і забезпечення реалізації регіональної стратегії (табл. 1).

Розвиток дитячого туризму – це реальне джерело зростання добробуту місцевої громади та пріоритетний напрямок розвитку економіки. Оскільки стратегічною метою державної політики у сфері діяльності дитячих курортних закладів є створення умов для поліпшення стану здоров'я, Концепція розвитку дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів є одним із важливих та ефективних заходів щодо організації відпочинку, профілактики, запобігання та зниження захворюваності, зміцнення здоров'я дітей регіону та країни в цілому (табл. 2).

Діяльність дитячих оздоровчих і санаторно-курортних закладів спрямовується на досягнення високих показників фізичного і психоемоційного стану, загартування і зміцнення імунітету під час оздоровчої зміни, створення комфортного середовища для відпочинку, відповідних умов для розвитку творчих здібностей та інтелекту, індивідуального розвитку та процесів соціалізації. Різні типи таких закладів акцентують увагу і "спеціалізуються" на певних видах діяльності, як-от: санаторного типу – на лікуванні і зміцненні здоров'я; праці і відпочинку – на виробленні трудових навиків у певному виді трудової діяльності; профільні - на розвитку здібностей, нахилів і уподобань тощо[6].

Таблиця 1 Поняття розвитку дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів

Автор	Поняття	Трактування
Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. [Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1994. – 680 с.]	Розвиток	Довгострокова програма удосконалення можливостей вирішувати різні проблеми і здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації.
Державний комітет України у справах сім'ї та молоді (Наказ "Про затвердження Положення про огляд-конкурс дитячих оздоровчих закладів України" від 10.09.03 р. № 922)	Дитячий оздоровчий заклад	Табір, містечко, комплекс, центр, метою діяльності якого є реалізація права кожної дитини на повноцінний відпочинок, оздоровлення, забезпечення змістовного дозвілля, задоволення інтересів і духовних запитів відповідно до індивідуальних потреб.
Бойко М.Г., Гопкало Л.М. Організація готельного господарства: підручник. –К.: Київ.нац. торг.-екон.ун.-т,2006. - 448с.	Дитячий табір	Засіб розміщення сезонного характеру з регламентованим режимом відпочинку та оздоровлення дітей, як правило, на канікулах
Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2026-III «Про курорти» ч. 1 ст. 21	Дитячий санаторно-курортний заклад	заклади охорони здоров'я, що розташовані на територіях курортів і забезпечують надання дітям послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів та із застосуванням фізіотерапевтичних методів, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування.
	Стратегія розвитку туризму і курортів	державна політика в галузі туризму і курортної справи як одних із пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки.
Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні	Стратегія розвитку туристичних підприємств	Довгостроковий плановий документ, результат стратегічного планування, що формулює цілі та способи досягнення цих завдань з метою вибору підприємством певного напрямку розвитку

Узагальнюючи поділи дитячих оздоровчих і санаторно-курортних закладів за різними ознаками, пропонуємо їх класифікацію рис.1.

Дитячі заклади рекреаційно-туристичного комплексу включають дві групи: дитячі санаторно-курортні заклади, дитячі оздоровчі заклади (їх типи: заміські, санаторні, профільні, з денним перебуванням, праці і відпочинку) і різні форми об'єднань - комплекси, центри (як правило, колишні піонерські табори).

Згідно з класифікацією форм туризму, дитячий туризм нами розділено за наступними ознаками: за формами (внутрішній, міжнародний), залежно від головної мети подорожі (рекреаційний, пізнавальний), за характером організації (груповий, організований, стаціонарний), за способом фінансування (соціальний, комерційний), за інтенсивністю продажів путівок (постійний, сезонний).

Таблиця 2 Концепція розвитку дитячих санаторно-курортних закладів*

Мета Концепції	Створення в Закарпатській області системи сучасних високоефективних і конкурентоспроможних туристично-рекреаційних комплексів, здатних задовольнити потреби дітей у санаторно-курортних і оздоровчих послугах; збереження екологічної рівноваги, культурної спадщини регіону.
Основні напрямки Концепції	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток дитячого рекреаційного комплексу, індустрії відпочинку та дозвілля, розширення бази туристичних послуг для дітей; - створення сприятливих умов для розвитку матеріально-технічної бази дитячого санаторно-курортного і туристичного комплексу, різноманітних форм розміщення та інфраструктури, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; - підвищення якості обслуговування; - збереження, розвиток, ефективне й екологічно-безпечне використання природних, культурних і антропогенних рекреаційних ресурсів; - збереження існуючої мережі санаторно-курортних закладів, збільшення їх кількості за рахунок введення в дію об'єктів незавершеного будівництва; - стимулювання суб'єктів туристичної діяльності до формування ринку дитячих туристичних послуг, розвитку внутрішнього та іноземного (в'їзного) туризму; - створення та розроблення нових туристичних маршрутів дитячого спрямування; - створення нових робочих місць у санаторно-курортній і туристичній сфері, підвищення рівня зайнятості населення у санаторно-курортній і туристичній сфері та розвиток ринку праці; - проведення науково-дослідницької діяльності в сегменті дитячого велнесу; - підвищення кваліфікації працівників сфери обслуговування в напрямку дитячого оздоровлення та анімації; - забезпечення проведення державної екологічної експертизи проектів будівництва, об'єктів дитячого курортно-туристичного комплексу.
Завдання Концепції	<ul style="list-style-type: none"> - проведення інвентаризації земельних ділянок в Закарпатській області з метою подальшого раціонального використання згідно з нормативним рекреаційним навантаженням закладів лікування та відпочинку; - проведення інвентаризації санаторно-курортних, оздоровчих, готельних закладів та туристичних фірм з метою створення єдиного реєстру підприємств туристичної та курортної галузі дитячого спрямування; - проведення довгострокового моніторингу стану лісових масивів та прилеглих територій з метою попередження розмивання та належного санітарно-гігієнічного стану; - проведення роботи щодо отримання об'єктами надання туристичних послуг відпочиваючим документів на надання послуг згідно з чинним законодавством; - розроблення заходів щодо безпечних умов перебування відпочиваючих дітей на території області; - вивчення на місцевому рівні попиту на спеціалізовані види туризму (екологічний (зелений), культурно-пізнавальний, пішохідний, кінний, велнес-туризм та інші) з урахуванням їх цілорічного використання, розробити інвестиційно-привабливі проекти в сфері дитячого туристичного бізнесу; - впровадження нових технологій в експозиційній роботі музеїв, використання музейних фондів шляхом тимчасових виставок з метою підвищення інтересу відвідувачів та дітей до музею, більш активному використанню музейних ресурсів для розвитку туризму.

*Особиста розробка автора

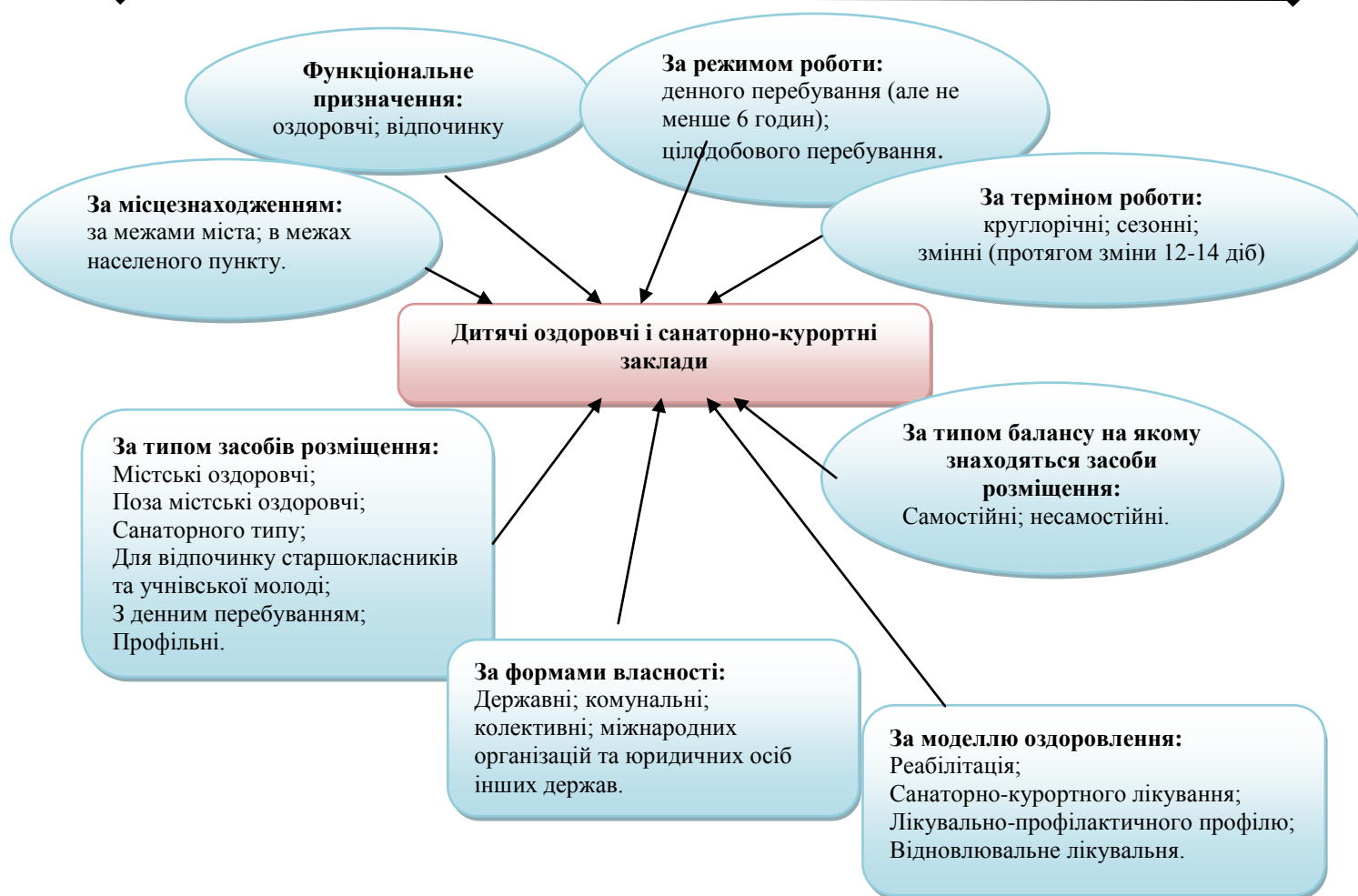

Рис. 1 Класифікація дитячих оздоровчих і санаторно-курортних закладів за різними ознаками

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши ситуацію і сегменті дитячого туризму та оздоровлення неповнолітнього населення регіону, відокремлемо її головні проблеми та альтернативні шляхи виходу з цього становища. До них належать:

- зменшення кількості дитячих оздоровчих закладів в регіоні;
- навмисне закриття та перепрофілювання дитячих таборів відпочинку та рекреації;
- недостатня кількість санаторів виключно дитячого спрямування оздоровлення;
- закриття Української алергологічної лікарні – здравниці, куди щороку приїздило багато дітей для лікування та реабілітації таких захворювань як: бронхіальна астма, хронічний та астматичний бронхіт;
- звуження індивідуальних строків відпочинку з 24 діб до 7-14;

- масове порушення норм екологічної, сейсмічної безпеки при реконструкції баз розміщення дітей та молоді;

- недосконалість організації оздоровчого процесу та забезпечення умов для реалізації прав дітей на повноцінне та якісне оздоровлення і відпочинок.

До дитячого туризму відноситься підприємницька туристична діяльність, що здійснюється на базі державних оздоровчих таборів для дітей та молоді, а також дитячих санаторіїв пов'язаних із бюджетним фінансуванням держави, що в даний час перебуває в критичному стані. На наш погляд, це мають бути не лише зафіксовані нотатки законодавців з приводу того, якою б вони хотіли бачити сегмент дитячого оздоровлення у майбутньому, а конкретні вчинки з їх боку. Саме тому пропонуємо Концепцію розвитку дитячих санаторно-курортних та оздоровчих закладів, що є одним із важливих та ефективних заходів щодо організації відпочинку, профілактики, запобігання та зниження захворюваності, зміцнення здоров'я дітей регіону та країни в цілому.

◆ ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ◆

1. Гуманітарна сфера: питання теорії та практики: Монографія / Куценко В.І., Богуш Л.Г., Комарова О.А., Остафійчук Я.В. / За заг. Ред. В.І. Куценко. – К.: Наук. світ, 2002. - 456 с.
2. Калитюк В. Рекреаційно-туристичний комплекс в умовах ринку. - Львів, 1999. - 162 с.
3. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2278-17>
4. На Закарпатті у 2010 році оздоровилося 77 512 дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpatya.net.ua/ukr-news-78803-Na-Zakarpatti-u-2010-rotsi-ozdorovylosia-77-512-ditei>
5. Кашуба Я.М. Формування системи дитячого оздоровлення і туризму: Монографія. - Львів: ПАІС, 2007. - 293 с.